

1980 SONRASI SÜREÇTE TÜRK SOSYOLOJİSİNİN TEMEL KONULARI ÜZERİNE BİR SÖZLÜ TARİH UYGULAMASI

Gökhan V. KÖKTÜRK

Özet

1980 sonrası Türk sosyolojisi açısından önemli değişmelerin olduğu bir dönemdir. Bu süreçte Türk sosyolojisinin ele aldığı temel konuların belirlenmesi, bu dönemin canlı tanıkları ve aynı zamanda bu dönemin oluşmasında önemli katkıları olan sosyologların birbir dinlenmesi bu çalışmanın ana temasını oluşturmaktadır.

Bu sayede Türk sosyolojisinin temel karakteristiklerin değişip değişmediği ve Batı sosyolojisi ile benzeştiği ve farklılaştığı noktaları neden olan etkenlerle birlikte ele almak ve son dönem olarak niteleyebileceğimiz 1980 sonrasının ana özelliklerini belirlemek mümkün olmuştur.

Anahtar kelimeler: Türk sosyolojisi, Küreselleşme, Aktarmacılık, 1980, Sözlü tarih.

An Oral History Application: Turkish Sociology's Main Issues The Period After 1980

Abstract

The period after 1980 is the occur important changes in terms of Turkish sociology. The topic of this study determining main issues of the period after 1980 from active witnesses of this period. Meanwhile to determinate Turkish sociology's main characteristic and relationships of Western sociology is possible.

Key words: Turkish sociology, Globalization, Eclecticism, 1980, Oral history.

Türk sosyoloji tarihi açısından 1980 sonrası “Son Dönem” olarak nitelendirilebilir. Bu tarihten itibaren sadece Türk sosyolojisinde değil Türk düşünce hayatının bütününde köklü değişmelere tanık olmaktadır. Bu anlamda son dönem olarak niteleyebileceğimiz bu süreç, yaşanan olumsuzlukları telafi etme çabalarının ve yeni arayışların yoğun olduğu bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu süreçte Türk sosyolojisinin ele aldığı ana konuları belirleyebilmek amacıyla hem 1980 sonrası dönemin canlı tanıkları hem de 1980 sonrası dönemin oluşmasında ve birçok sosyolog ve akademisyenin yetiştirilmesinde önemli katkıları olan sosyologlar ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Dolayısıyla bu çalışmayı bir sözlü tarih uygulamasına yakınlaştıran en önemli unsur görüşme yapılan sosyologların bu süreci yaşayan ve oluşturan sosyologlar arasında yer almalarıdır.

Bu doğrultuda 02.06.2003 tarihinde Prof.Dr.Beylü DİKEÇLİGİL, 06.06.2003 tarihinde Prof.Dr.Nilgün ÇELEBİ, 08.06.2003 tarihinde Prof.Dr.Amiran KURTKAN BİLGİSEVEN, 19.06.2003 tarihinde Prof.Dr.Birsen GÖKÇE, 21.06.2003 tarihinde Prof.Dr.M.Cihat ÖZÖNDER, 25.06.2003 tarihinde de Prof.Dr.Aytül KASAPOĞLU ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelere ilave olarak, bazı sosyologlardan da internet üzerinden soru-cevap şeklinde konuyla ilgili görüşleri alınmıştır. Prof.Dr.Korkut TUNA ve Prof.Dr.Orhan TÜRKDOĞAN elektronik posta aracılığıyla görüşlerini bildirmişlerdir.

Bir sözlü tarih uygulamasına başlamadan önce araştırmacının yapılan görüşmelerden nasıl ve ne türde bilgi almak istediğinin belirlenmesi bir başka deyişle araştırmacının amacının net olarak ortaya koyması gerekmektedir. Bu bağlamda 1980 sonrası Türk sosyolojisinin ele aldığı temel konuları belirleyebilmek adına, hem bu sürecin canlı tanıkları hem de bizzat bu süreci oluşturanlar olarak alanlarında uzman sosyologların görüşlerine başvurulmuş ve özellikle literatüre yansımayan unsurlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda yapılan görüşmelerin sosyoloji ile bağlantısını kurmak gibi bir durum kendiliğinden gelişmiştir.

1945 yılından sonra iki önemli değişmeden söz edilebilir. İlki; büyük imparatorlukların tarih sahnesinden ayrılmasıdır. İngiltere Hindistan’dan 1947’de, Hollanda Endonezya’dan 1949’da ayrılmıştır. Bunun yanında Fransa ve Portekiz, Asya ve Afrika’daki koloniyel pozisyonlarını askeri bir karşı koyuşla kaybetmişlerdir. Fransızlar 1962’de Cezayir’den, Portekizliler 1975’de Mozambik’ten çıkmak durumunda kalmışlardır. İkincisi; dünya sahnesine yeni aktörlerin çıkmasıdır. Tarihi yapanların sadece beyazlar değil, birçok renkten insanlar olduğu anlayışı öne çıkmıştır (Cohen&Kennedy 2000: 7).

Bu bağlamda II.Dünya Savaşı sosyoloji açısından bir dönüm noktasını oluşturmaktadır saptamasını yapmak kaçınılmazdır. 20.yüzyıl’da sosyolojideki

birçok değişme, gelişme ve farklılaşma bu dönem sonrasındaki süreçte hızla meydana gelmiştir. Aynı zamanda 1960'lı yıllarda sosyoloji açısından yeni teorik akımların yükselişe geçtiğini görmekteyiz; Marksizm, Etnometodoloji, Yapısalcılık ve Feminizm gibi... 1970'li yıllarda da tarihsel sosyoloji alanında bir ilgi yoğunlaşması ile karşılaşmaktayız; sosyologlar feodalizmden kapitalizme geçişi, kapitalist dünya düzenini ve sistemin sorunlarını tartışmaya ağırlık vermişlerdir (Wiley 1990: 396–398). Bu doğrultuda Doğu toplumları, az-gelişmiş veya gelişmekte olarak nitelenen toplumlar üzerine yapılan açıklamalar, Marksist teorinin tekrar canlanması ile yeniden ele alınmıştır. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra ise kültür çalışmaları ve kimlik olgusunun ön plana çıkmasıyla global sosyoloji anlayışı günümüzdeki sosyoloji yaklaşımlarını etkilemiştir.

Birbirini takip eder bir şekilde 1980'den günümüze kadar geçen sürede de bütün toplumları etkileyen birçok olay meydana gelmiştir. Sovyet bloğunun görünürde dağılması, ulus-devletlerin sınırlarının tartışılmaya başlanması, küreselleşme sürecinin hız kazanması bunlar içinde en belirgin olanları olarak karşımıza çıkanlardır. Ayrıca 11 Eylül olaylarından sonra yeniden gündeme gelen Doğu-Batı çatışması ya da medeniyetlerin çatışması ve/veya dinler savaşı olarak nitelenen siyasi ve sosyal değişmeler de halen gündemdedir. Buna bağlı olarak, 1980'li ve 1990'lı yıllarda Batı sosyolojisinde küreselleşme, postmodernizm ve paradigma değişimi gibi konuların merkezi ilgi alanlarını oluşturduğu söylenebilir.

Türk sosyolojisi açısından bu olaylar farklı anlayışları ve farklı yaklaşımları da beraberinde getirmiştir. Önemli olan bu farklılıkların yeniden oluşu mu, yoksa yeni ele alınışı mı beraberinde getirdiğinin belirlenmesidir. Bu anlamda konuyu netleştirecek ve 1980 sonrası dönemde Türk sosyolojisinin durumunu saptamamızda ilk önce belirlememiz gereken noktayı Korkut Tuna (2003) belirtmektedir;

“Bu konular sosyolojide daha çok ele alış ve yorumlama biçimi üzerinde etkili olmuştur. Bahsettiğiniz çerçeveyi oluşturan olaylar mevcut meselelerin bu açılardan değerlendirilmesine yol açmıştır. Mevcut yaklaşımlar bu olaylara göre oluşan yeni ele alışlara ayak uydurdular.”

Sözü edilen konuların Türk sosyolojinde ele alınan merkezi konular olmasa bile, merkezi ilgi alanlarını oluşturdukları genel anlamda hâkim görüştür, ancak farklılık bunun nedenleri üzerine görüşlerde kendini göstermektedir.

İç ve dış siyasi konjonktürden ve Batı sosyolojisinden etkilenen, hatta bu unsurların temel belirleyicileri oluşturduğu söylenebilecek Türk

sosyolojisinde, 1980 sonrasındaki dönem belirgin dönüşümlere yol açmıştır. Burada dikkatten kaçmaması gereken husus, bu olayların yeniden ele alış (dönüşüm) şeklinde bir etki yapmasıdır.

Bu bağlamda meydana gelen dönüşüm ve değişimlerin Türk sosyolojisine yansımaları açısından Türkdoğan (2003)'a göre; küreselleşme süreci ve buna bağlı ulus-devlet tartışmaları, son dönem Türk sosyolojisinde iki farklı anlayışın oluşmasına neden olmuştur;

“Ulus-devlet oluşumu gündeme gelmiş ve Türkiye'nin ümmetten millete geçiş olgusu tartışılmaya açılmıştır. Bir grup araştırmacı, küreselleşme döneminde ulus-devlet oluşumunun ömrünü tamamladığını, dünyamızın artık bir köye dönüştüğünü savunurken, bir grup da aksine batı toplumlarının uluslaşma sürecini tamamladıklarını, bu nedenle de ortak bir paydada katılımcı bir kimliği paylaşabileceklerini; ancak ülkemizin ulus-devlet olgusunu gerçekleştirmeden böyle bir sürecin içine girmesinin inanç sistemi, kültürel norm ve değerlerinin çürütmesine neden olabileceği görüşünü ileri sürmüşlerdir.”

Bu farklı anlayışlar çerçevesinde bir yanda Amerikan sosyolojisinin kültürel çalışma ve kimlik olguları üzerine yoğunlaşan küresel sosyoloji anlayışı, diğer yanda ise Avrupa Birliği sürecindeki Kıta Avrupası sosyolojisi, Türk sosyolojisi açısından da farklılaşmaları ya da başka bir tabirle bir takım sosyal ve siyasi sorunların sosyolojiye yansımaları şeklinde gündeme gelmiştir. Bu farklı anlayışlar temelinde sosyolojinin araştırma nesnesinin modern toplum olma özelliğinin dışına çıkılarak daha çok mikro milliyetçiliğin etkisiyle çok kültürlü, çok kimlikli bir toplum üzerinden sosyoloji yapma isteği ile siyaset alanındaki farklılaşma ve çekişmeler sosyolojiye de yansıtılmıştır.

Amerikan sosyolojisi ve Avrupa sosyolojisinin etkisiyle Türk sosyolojisinde özellikle 1980 sonrası dönemde yeni ve farklı olgular gündeme gelmiştir. Bu konuda Türkdoğan (2003) görüşlerini;

“Küreselleşme ve AB oluşumu alt-kültürler ve üst kültürler sorunları yanında etnisiti olgusunu da gündeme taşımıştır. Böylece, gelenekli Türk sosyolojisi yeni bakış açıları ve metodolojik yaklaşımlara yol açmıştır. Çok uluslu toplum kavramı yanında, etnik sosyoloji ve azınlıklar sosyolojisi de yeni bir kimlik kazanmıştır. Ancak teorik görüşlerden öteye uygulamalı incelemeler henüz yok gibidir.”

şeklinde belirtmektedir.

Bunun yanında yaşanan köklü değişimlerle beraber küreselleşme, ulus-devlet ve yerelleşme gibi konuların merkezi ilgi alanlarını oluşturmasında “moda yaklaşım” tutumunun etkili olması ve buna bağlı olarak Türk sosyolojisinin bir gelenekten yoksun olduğu ve köksüz yaklaşımlar sergilediği yönündeki görüşler öne çıkmaktadır. Nitekim Çelebi (2003)’ye göre;

“Türkiye’de sosyoloji çok köksüz bir alandır, konuları çok köksüz bir ele alış tarzımız var. Sosyologlarımız nerede modern olduğunu, güncel olduğunu düşündükleri bir konu varsa arı gibi onun üzerine üşüşüyorlar. Bir dönem kadın konusu güncelken bütün sosyologlarımız kadın çalışıyor, çevre konusu öne çıkıyor bütün sosyologlarımız çevre çalışıyor, az gelişme öne çıkıyor bütün sosyologlarımız az gelişme, efendim ekonomi politik incelemeleri, herkes ekonomi politik, tarih öne çıkıyor herkes tarih yapıyor, şimdi sözlü tarih yapıyor, postmodernizm; herkes postmodernizm konusunda çalışıyor, şimdi de küreselleşme.”

Aynı şekilde Gökçe (2003) de benzer bir yaklaşımla konuyu ele almaktadır. Ancak merkezi ilgi alanlarını oluşturan konuların zaman içinde netleştiğinin altını çizmektedir.

“Bir moda yaklaşımı postmodernizm, çok küçük bir grup ilgilendi, ondan sonra biraz geri plana geçti. Nasıl ki Türkiye’deki kadın hareketi, feminist hareket ilk heyecanını kaybediyor, daha oturmaya başlıyor, bunu zaman gösterecek... Yani o heyecan, o moda oluş bir alışkanlık haline toplumun ihtiyacını belirlemeye, durum saptaması haline dönüşüyor, belki ondan dolayı hararetini kaybetti.” (Gökçe 2003)

Bu anlamda Türk sosyolojisinin Batı sosyolojisine endeksli olması durumu Tuna (2003); Batı kaynaklı moda yaklaşımları takip etme tutumunun takınılmasını da beraberinde getirmiş olduğunu belirtmektedir:

“Bu konular gerek Türk toplumuna, gerekse Batı sosyolojilerine antenlerini çevirmiş olarak sosyoloji yapanlar üzerinde etkili olmuşlardır. İlkler şimdiye kadar pek ciddiye almadıkları bazı açıklamalara göre dünyayı anlamaya çalışırken, diğerleri ‘sahibinin sesi’ özelliğinde sosyoloji yapanlarda zaten etkiliydi.”

Özellikle 1980 sonrası Türk sosyolojisi açısından belirlenebilecek yaklaşımları üç noktada toplamak mümkün gözükmektedir. Bunlardan ilki; 1980’de yaşanan askeri darbe sonrasında yaşanan depolitizasyon sürecinin etkisiyle aile, kadın, suç ve göç daha depolitik konularda sosyoloji yapılması. İkincisi; mikro milliyetçilik ve yerelleşme rüzgarına kapılıp sosyoloji yapılması.

Üçüncüsü ise; tamamen Batıya endeksli bir şekilde batıda ele alınan konular üzerinden sosyoloji yapılması. Buna bağlı olarak, bütün toplumları etkiler bir şekilde yaşanan sosyal değişimler, Türk sosyolojisi açısından bilimsel anlamdaki eleştirel bakış açısından yoksun bir şekilde aktarmacılık sorununu daha da belirginleştirmiştir;

“Küreselleşme, Avrupa Birliği ve postmodernizm gibi değişmeler temelde batı uygarlığının dinamik yansımalarıdır. Türk sosyoloji geleneği, Batı standartlarına şartlanmış olması nedeniyle, eleştirel bir zihniyet ve bakış açısının dışında daha ziyade kültürel kabul veya taklit mekanizması içinde hareket etmektedir. ‘Batıda olalım fakat Batılı olmayalım’ tarzındaki bir kognisyona günümüz sosyal bilimleri adeta kapalıdır.” (Türkdoğan 2003)

Batıya endeksli sosyoloji anlayışı kendini olduğu gibi aktarma ya da taklit etme şeklinde göstererek 1980 sonrası Türk sosyolojisinin temel niteliklerinden biri haline gelmiştir.

Bu görüşün yanında Batı sosyolojisi ve Türk sosyolojisinin aynı evrelerden geçtiği ve belli bir gecikmeyle değil, aynı anda tepkilerin geliştirilmesi görüşü son dönem Türk sosyolojisi açısından belirgin bir farklı yaklaşımı oluşturmaktadır. Bu noktada küreselleşme ve postmodernizm gibi olguların daha çok ilgiye maruz kaldığı, bunun yanında paradigma değişimi gibi konuların ise aynı ilgiyle karşılaşmaması durumu söz konusudur. Bu konuda özellikle Kuhn’un eserinin 20 yıl sonra Türkçeye çevrilmiş olması çarpıcı bir örnektir. Bu doğrultudaki farklı yaklaşım Özönder (2003) tarafından belirtilmektedir. Köksüz ya da moda yaklaşımlar temelinde değil de, yaşanan sosyal ve siyasi değişmelere aynı anda tepki geliştirme temelinde konuya yaklaşmaktadır;

“Bu konular Türk sosyolojisinde de Türkiye’deki sosyoloji çalışmalarında da çok önemli konular haline geldi. Aynı konular mesela işte modernizm daha sonra postmodernizm, ondan sonra diğer istikbal şoku ile Alvin Toffler’in etkileri yine Türkiye’de görüldü. Bundan sonraki etapta da küreselleşme olgusu tartışılmaya başlandı. Aşağı yukarı bugün bu kavramların ortaya atılmasına paralel hemen bir değerlendirme hemen bir reaksiyonda bulunma durumuyla karşı karşıyayız. Bu konuların tamamı şimdi Türkiye’de gerek doktora tezleri olsun gerek bağımsız araştırmalar olsun teorik ve pratiğe de uyacak şekillerde değişik çalışmalarda temel konular halini aldı. Kimlik meselesi buna paralel olarak tekrar tabi ki ortaya çıktı.” (Özönder 2003)

Aynı evrelerden geçerek paralel tepkiler geliştirme yönündeki yaşanan bu değişiklikler Özönder (2003)'e göre sosyal bilimlerde ve özellikle sosyolojide ve de Türk sosyolojisinde makro çalışmaların artması yönünde değişikliklere yol açmıştır;

“Bütün bu değişimler sosyal bilimlerde ve bilhassa sosyolojide de çok büyük değişikliklere de yol açtı. Değişiklikleri şu şekilde özetlemek mümkün: Bu makro seviyedeki araştırmaların, makro değerlendirmelerin çok daha yoğunlaştığını görüyoruz. Bu doğu batı çatışması veya medeniyetlerin çatışması adı altında dinlerin savaşı olarak da gündeme geldi. Bilhassa Huntington'un tezleri üzerine Türkiye'de de sosyologların çoğu bu konuyla ilgili bir hayli çalışma başlattılar, şu anda da halen devam etmekte. Küreselleşme tartışmalarının da arka planında bunların olduğunu biliyoruz. Bu bir bakıma Türk sosyolojisinde dünyaya açılmayı da yanında getirdi ve dünyaya açılmayla beraber daha objektif değerlendirmeleri beraberinde getirdi. Bir de Türk kültürünü temel alarak bakışın gerekliliğini de ortaya koymaya başladı. Bir bakıma kendi kültürünü savunma durumuna geçen sosyologlarımız, öncelikle kendi sosyal yapımıza ve bunların araştırılmasına önem vermeye başlarken, sosyo-kültürel yapıların bu izafi etkileşme ortamına da daha çok dikkat çeker hale geldiler. Bu geniş ölçüde etkisi ne olursa olsun, yani küreselleşme olgusuna da katkıda bulunan bir sonuç meydana getirdi. Yani elde edilen veriler, verilerin değerlendirilmesi ve ortaya konan ürünler, genellikle küreselleşmeye karşı veya taraftar olsalar bile literatürün ortaya çıkmasına yol açtı. Ve ilk defa olarak büyük ölçüde kendi kültürünü savunan literatür çoğalmaya başladı, daha gerçekçi bir sosyal yapı, kültürel yapı analizleri serisi ortaya çıkmaya başladı. Bu açıdan da çok olumlu diyebileceğimiz gelişmeler değişiklikler görülmeye başladı.”

Yaşanan bu değişimlerin metodolojik anlamda ya da araştırma metotları anlamında ise çok farklılık yaratmadığı, hakim paradigma konumunda olan pozitivistin, nitel verilere eskisinden biraz daha ağırlık vermesi yönünde bir etki yaptığını belirlemek mümkün gözükmektedir. Bu konuda bir yaklaşım olarak özellikle 1990'lardan sonra postmodernizm ve küreselleşme konularının Türk sosyolojisinde hakim paradigma durumunda olan natüralistik/pozitivistik sosyolojiye nitel verilerin önemini hatırlattığı yönündedir:

“...90'lara gelindiğinde İslami değerlerin yükselişi, pozitivizme meydan okuyuşlar, bilim ve rasyonaliteye olan güvenin sarsılması vs. nitel verilerin çalışılmasının önemini bir kez daha hatırlattı. Ama postmodern kavramlarla sosyolojiyi bulandırmaya gerek yoktur diye yazmışımdır ben bir çok zaman...” (Kasapoğlu 2003)

Türk sosyolojisi açısından yaşanan köklü değişimlerin Türkiye'deki sosyal bilimlerde ve sosyolojide, özellikle metodolojik anlamda yansımaları söz konusu olduğunda iki farklı görüşün savunulması söz konusudur. Kasapoğlu (2003)'nin belirtmiş olduğu görüşlerden de anlaşılacağı üzere, bir tarafta özellikle nitel araştırmalar temelindeki yaklaşımın pozitivist paradigmanda zaten var olduğu fakat etkin olmadığı yönündeki görüş varken, diğer tarafta yaşanan bu köklü değişimlerin bir etkisi olarak Türkiye'de de pozitivist paradigmanın sorgulandığı hatta düşüşe geçtiği yönündeki görüş vardır.

Pozitivist paradigmanın halen hakim bilim anlayışını oluşturması sosyal bilimlerde ve sosyolojide araştırma pratiğinde baskın niteliğini korumaktadır. Dolayısıyla nitel araştırma tekniklerinin de araştırma pratiğinde kullanılmaya başlanması Türkiye'de pozitivist paradigmanın düşüşe geçtiği şeklinde bir sonucu beraberinde getirmemektedir. Nitekim Dikeçligil (2003)'e göre;

“...Yöntem konusunda bir değişikliğe yol açıp açmadığı konusunda çok net bir şey söyleyemeyiz, ama biraz dönemin içinde yani küreselleşmeyle çok kültürlülük, görelilik artması gibi postmodernizmle olan bağlantıları açısından yöntemler konusunda da güzel etkisi olduğunu söyleyebiliriz... Eski hani tek bir yöntem anlayışı pozitivistin surveyi yerine daha farklı yöntemler kullanılmaya başlıyor.”

Bütün toplumları ve özellikle sosyal bilimleri etkileyen değişimler neticesinde sosyolojinin nesnesinde, başka bir deyişle ulus-devletlerin sınırlarının tartışılması ve modernizme gösterilen tepkiler sonucu bir değişiklik olup olmadığı, ya da sosyolojinin bütüncü toplum anlayışında bir sarsılma olup olmadığı konusu da gündeme gelmiştir. Bu noktada Çelebi (2003), en temeldeki noktaya yani sosyolojinin nesnesinin ne olduğuna yönelik belirlemesi ile Türk sosyolojisi açısından konuyu net bir şekilde ortaya koymaktadır;

“Bizde sosyolojinin konusu toplumdur, hatta modern toplumdur, öyle verildi, biz kuşak olarak öyle yetiştik. Modern toplum ulus-devletin sivil okuması aslında, sınırları belli ve biz ona sistem diyoruz, sosyal sistem diye okursak toplum diye okumuş oluyoruz, sosyoloji yapıyoruz. Bir siyasi birlik olarak okursak da bir policy bütünselliği bir ulus ya da devlet olarak adlandırmış oluyoruz ve de siyaset biliminin konusu haline getirmiş oluyoruz. O zaman kullandığımız terminolojiye göre bilimimiz değişiyor. Olmaz aynı

şeye bakıyoruz, ulus-devletin sınırı olur ama toplum içinde yaşayan insanların tek kendilerini gerçekleştirme mekanının genel anlamda toplum olduğunu hiç zannetmiyorum... Bütün toplumlardaki bütün insanlar var oluşlarını deneyimlerken, yaşarken, hayatın içindeyken sadece buldukları zaman ve mekanın dar sınırları içinde yapmazlar, muhakkak daha geniş zaman daha geniş mekandaki insanlarla ve süreçlerle bağlantı içinde düşünürler. Sosyolojinin konusu bu işte.”

Sosyolojinin araştırma nesnesinin ya da konusunun toplum olması Türk sosyolojisinde pozitivist paradigmanın da etkisiyle halen yaygın kabul görmektedir. Yine Çelebi (2003) bu noktada hata olarak değerlendirdiği hususlara değinmektedir;

“ ‘Socius’u bizim toplum diye yani ‘society’ olarak tercüme etmemiz bir hata. Onun için bu sosyolojiye ne getiriyor, 200 yıllık bir bilim ve 200 yıl önceki insan birlikteliklerini söz konusu edemiyoruz. Modern toplumdur sosyolojinin konusu dediğiniz zaman sosyolojiyi ister istemez tarihsel zaman kesiti içinde sanayi devrimi, kentleşme ve ulus-devletin ortaya çıktığı kesite getirmiş oluyoruz. Böylece bilim, evrensel bilgi, teori geneldir kapsayıcıdır ama 200 yıl sınırı olan bir teori geliştiriyoruz, bu kadar dar sınırlara yönelik bir bilim yapıyorum demek lükstür. ... Onun yerine sosyolojinin konusu insan birliktelikleri üzerine söylenen sözdür diyorum, bilim sözünün de çok kapsamlı olduğunu düşünmüyorum, bilim sözcüğü pozitivist bilimle sınırlı çünkü.....Sosyolojinin konusu evet değişiyor, yanlışlıkla modern toplumla eşleştirilen özdeşleştirilen sosyolojinin konusu, nesnesi artık günümüzde modern toplumla sınırlanmaz oluyor, o dar ceketin dışına çıkıyor.”

Görüldüğü üzere 1980 sonrası dönem açısından Türk sosyolojisinin ana konuları bağlamında değerlendirilen hususlar; küreselleşme, Avrupa Birliği, ulus-devlet, yerellik ve kimlik başlıkları altında ele alınabilir. Yaşanan köklü değişimlerin Türkiye’de sosyal bilimler ve sosyoloji disiplini açısından özellikle metodolojik anlamda iki yönlü bir değişikliğe yol açtığı saptaması yapılabilir. Birinci yönü ile hakim durumda olan pozitivist paradigma anlayışına araştırma ve uygulamalarda nitel verilerin de kullanılması gerektiği yönünde bir anlayışın oluşması; diğer yönü ile de pozitivist paradigma ve onun yöntem anlayışının sosyoloji disiplini içinde tek başına yeterli olamayacağı ve alternatif yaklaşımların oluşturulması gerektiği yönündeki düşüncelerin oluşması.

1980 sonrası dönem, Türk sosyolojisi açısından gündemindeki konular bağlamında daha önceki dönemlerden belirgin farklılık sergilemektedir. Sosyolojinin Türkiye'ye gelişi ve gelişim dönemleri göz önüne alındığında Batılılaşma anlayışı, hem Türk sosyolojisinin köklerine hem de seyrine rengini vermiş, Türk sosyolojisi bu açıdan misyonunu fazlasıyla yerine getirmiştir. Ancak 1980 sonrası dönemde küreselleşme, postmodernizm, Avrupa Birliği ve ulus-devlet temelinde şekillenen farklı anlayışlar Türk sosyolojisi açısından da önemli bir farklılığa neden olmuştur, bu farklılık; Türk sosyolojisinin 1980 öncesi dönemlere göre temel karakterini değiştirmesidir. Bu anlamda 1980 öncesi dönem açısından Batılılaşmanın Türk sosyolojisi için ifade ettiği anlam, 1980 sonrasında yaşanan küreselleşme ve Avrupa Birliği'ne uyum süreci ile aynı değildir.

Sonuç olarak küreselleşme olgusunun yalnızca ekonomik anlam ve etkilerinin olmadığını Türkiye'de ulus-devlet tartışmalarının başlamasıyla net bir şekilde gözlemlemekteyiz. Ulus-devletlerin tarih sahnesinden çekilmesiyle sosyolojinin araştırma nesnesi olan modern toplumun ortadan kalkacağı ve modern toplum olmadan nasıl bir sosyoloji etkinliği yapılabileceği özellikle AB sürecindeki Kıta Avrupası sosyologlarının ele aldığı temel konulardan biridir. Ancak bu durum Türkiye'de hem tarihsel hem siyasi hem de sosyolojik olarak farklı niteliklere sahiptir. Öncelikle gözden kaçırılmaması gereken nokta AB sürecindeki ülkelerin ulus-devlet yapıları üzerinden bir araya geldikleri bir başka deyişle uluslaşma süreçlerini tamamladıktan sonra birlik oluşturma düşüncesine sahip olduklarıdır. Türkiye açısından konuya yaklaştığımızda uluslaşma sürecimizi daha tamamlamadığımız, kurtuluş savaşının cephe kısmını bitirdiğimiz ancak mücadelenin ülke içi ve dışında halen devam ettiği gerçeği ile karşılaşmaktayız. Bu durumun Türk sosyolojisine yansımaları ilk bakışta bir çelişki izlenimi verse de, olayları biraz geriden takip etmek alternatif tepkiler geliştirebilme açısından avantaja dönüştürülebilecek bir durumdur.

Son dönem Türk sosyolojisindeki değişimleri genel bir sosyoloji tarihi çalışması çerçevesinde değerlendirebilmek için yapılan derinlemesine görüşme uygulaması, sosyolojik araştırmada alternatif bir araştırma yöntemi olarak değil, tamamlayıcı bir uygulama olarak şekillendirilmiştir.

Kaynakça

- BİLGİSEVEN, K. Amiran, 08.06.2003 tarihli görüşme.
- COHEN, R.,P.KENNEDY, (2000). *Global Sociology*, London, Macmillian Press.
- ÇELEBİ, Nilgün, 06.06.2003 tarihli görüşme.
- DİKEÇLİGİL, Beylü, 02.06.2003 tarihli görüşme.
- DURAKBAŞA, Ayşe, (2002). “1990 Sonrası Türkiye’de Sosyoloji Literatürü: Toplumsal Görüş Ufkunun Olanakları ve Sınırları”, *Yeni Sosyolojik Arayışlar Dünya’da Ve Türkiye’de Farklılaşma Çatışma Bütünleşme II, III. Ulusal Sosyoloji Kongresi*, Ankara, Sosyoloji Derneği Yayını, 127–133.
- GÖKÇE, Birsen, 19.06.2003 tarihli görüşme.
- KAÇMAZOĞLU, H.Bayram, (1999). *Türk Sosyoloji Tarihi Üzerine Araştırmalar*, İstanbul, Birey Yayıncılık.
- KASAPOĞLU, Aytül, 25.06.2003 tarihli görüşme.
- ÖZÖNDER, M.Cihat, 21.06.2003 tarihli görüşme.
- TUNA, Korkut, 06.07.2003 tarihli cevap metni.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, 26.06.2003 tarihli cevap metni.
- WILEY, Norbert, (1990). “The History and Politics of Recent Sociological Theory”, *Frontiers of Social Theory*, G. Ritzer (Ed.), New York, Columbia University Press.